

TEMA 17.- ELS MECANISMES PER A ASSEGURAR L'APLICACIÓ DEL DRET INTERNACIONAL

1.-Aspectes generals. 2.- Respostes unilaterals: les mesures d'autotutela. 3.- Respostes multilaterals: les seues modalitats.

Prof. Karla Zambrano

Dpt. Dret Internacional "Adolfo Miaja de la Muela"
Universitat de València

Esta obra está protegida con una [Licencia Creative Commons Atribución-NoComercial-SinDerivar 4.0 Internacional](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

1.- Aspectes generals

- ▶ Ordenament essencialment descentralitzat en el qual no existeix poder judicial amb competència obligatòria per a determinar casos de violació normes ni autoritat supranacional encarregada assegurar compliment de manera coactiva: especialitats DI, amb Estats amb ampli marge d'apreciació de situacions jurídiques i ampli marge actuació per a aplicar mesures d'autoprotecció.

A) Aplicació espontània del Dret internacional

- ▶ Procés ordinari d'aplicació normes internacionals: manera espontània com practica generalitzada en tots els ordres jurídics. Així es realitza a través de llits múltiples; aplicació diplomàtica, institucional, jurisdiccional i nacional, assegurant el compliment de les normes sense apel·lar a la sanció o execució forçosa.
- ▶ Però no respon a “por a la sanció”, sinó a altres factors:
 - Els convenis i tractats són normes voluntàries i consentides, així que s'entén que es complisquen igual d'espontàniament sense necessitat pressió.
 - Moltes vegades: reflex de comportaments consuetudinaris que es practiquen des de “llarga data”.

- Alt cost d'incompliment: incertesa jurídica, aïllament, disputa relacions...

B) Reacció enfront de l'incompliment i aplicació forçosa

- ▶ Suposats normes no es compleixen de manera espontània: els Estats recorren a tècniques diversificades per a defensar drets i interessos jurídics front incompliment d'obligacions per part d'altres Estats. Cal tindre en compte:
 - Només són eficaços quan resulten aplicades per Estats poderosos.
 - La seua legitimitat desapareix quan superen proporcionalitat o afecten indegudament tercers Estats (Llei Helms-Burton).
 - Manques estructurals del sistema.
- ▶ Majoria dels casos:
 - Ocupació mètodes jurídics de reacció a disposició en DI:
 - Allegacions de inoponibilitat (eficàcia enfront de tercers Estats condicionada), no reconeixement (es rebutja l'acceptació de situació de fet que, en la seua opinió, no s'ha constituït regularment conforme a DI) o nul·litat actes jurídics.
 - Protecció diplomàtica de nacionals víctimes de violació DI.

2.- Respostes unilaterals: les mesures d'autotutela

- ▶ Mesures unilaterals d'autotutela són inevitables en societat internacional (Estats sobirans i iguals sense òrgan superior que pugui assegurar coactivament l'aplicació del DI).

A) Mesures de retorsió

- ▶ Consisteixen en exercici rigorós d'un dret com a mitjà per a constrènyer a un altre Estat a posar fi a situació perjudicial. Implica realització per un Estat d'actes perjudicials o inamistoses però lícits des de punt de vista DI, per a respondre a actes similars realitzats per un altre Estat.
- ▶ Característiques:
 - La seua aplicació no suposa vulneració d'obligació jurídica.
 - Objecte: suprimir o restringir facilitats o beneficis concedits a un altre Estat perquè aquest modifiqui conducta que s'estima perjudicial.

- Mesures de pressió que poden resultar inamistoses o lesives.
- Es plantegen generalment en pla relacions diplomàtiques: refredament, congelació, ruptura relacions o expulsió membres de personal diplomàtic o consular. En altres casos: restriccions d'entrada, residència o exercici activitats.

B. Represàlies i contramesures

- En els casos en els quals les mesures de retorsió s'estimen insuficients: Aplicació de represàlies i contramesures que consisteixen en “actes contraris en si mateixos al DI pels quals un Estat respon a enfront dels actes contraris al DI comesos contra ell per un altre Estat, a fi de constrényer a aquest últim a cessar en la seua activitat perjudicial i reparar el mal causat”.
- Jurisprudència arbitral: condicions per a ús represàlies:
 - Motiu suficient.
 - Advertiment previ.
 - Proporció admissible entre ofensa al·legada i represàlies exercides.

- Només contra Estat provocador (evitar o limitar que afecte nacionals d'Estat tercer).
- Progressivament: el terme ha perdut favor i se circumscriu a àmbit Dret conflictes armats, sent substituït per concepte més genèric (Contramesures).
- Contramesures (noció consagrada expressament en Sentència arbitral de 1978 relativa a assumpte interpretació acorde aeri-EUA): mesures reactives adoptades per un Estat que comporten la violació d'obligació jurídica però que, en cas concret, resulten justificades per existència violació prèvia DI per l'Estat contra el qual van dirigides.
 - Teoria desenvolupada per CDI treballs de codificació responsabilitat de l'Estat.
 - CIJ: Assumpte activitats militars i paramilitars EUA-Nicaragua.
- *Sentència CIJ: Gabcíkovo-Nbagymaros (Hongria-Eslovàquia) 1997 condicions que han de revestir:*
 - i. *Només poden ser adoptades per Estat que ha patit lesió il·lícita i no per uns altres.*
 - ii. *Finalitat: incitar autor del fet il·lícit a executar obligacions internacionals que li incumbeixen, de manera que la contramesura ha de ser reversible.*
 - iii. *Estat lesionat ha d'haver convidat a autor del fet il·lícit a posar fi a comportament il·lícit a satisfer reparació per perjudici causat (prèvia reclamació internacional).*
 - iv. *Efectes: proporcionals a danys patits, tenint en compte drets afectats.*
 - v. *No poden incloure ús o amenaça força armada.*

3.- Respostes multilaterals: les seues modalitats

A) Mesures de control internacional

- ▶ Contribució a detecció més precisa i objectiva de supòsits d'incompliment: mecanismes de control col·lectiu en OI i Convenis.
 - Multitud de procediments internacionals d'informació, vigilància, verificació.
- ▶ OI: OIT; OACI; FAO; OMS i AIEA.
- ▶ Convenis internacionals: mecanismes de control basats generalment en metodologia “sistema d'informes”: DIDH; desarmament, Dret de la Mar; Dret internacional ambiental (sistema de verificació de compliment).
 - En cas que no siguen satisfactoris: avaluació negativa de comportament Estat afectat, que pot anar seguit d'altres mesures admonitòries i, fins i tot encara que rarament, sancionadores.

B) Mesures institucionals de condemna i aïllament

- OI: formes de reacció front incompliment per a identificar infractor i garantir observança normes.
 - Forma més elemental: condemna pública (deteriore imatge i publicitat negativa).
 - No reconeixement de situacions establides en violació DI: declaració independència Rhodèsia del Sud; ocupació territoris àrabs per Israel després de Guerra dels Sis dies 1967,etc.
- Forma més contundent: mesures disciplinàries tendents a l'aïllament de l'Estat violador:
 - No admissió en OI.
 - Suspensió de drets inherents a la qualitat de membre.
 - Expulsió de la OI.

C) Mesures coercitives del Capítol VII de la Carta

- Forma més radical: mesures coercitives Capítol VII de la Carta de l'ONU com a “sancions internacionals”, però no tenen pròpiament per objecte garantir DI, sinó mantindre seguretat col·lectiva en casos amenaça pau, trencament pau, o agressió (normalment, és cert que respondran a situació d'incompliment de DI).
 - *Sancions jurídicament vinculants que Estats estan obligats a “acceptar i complir” (art. 25 Carta).*
 - *Poden ser polítiques i econòmiques o de caràcter militar:*
 - *El seu ús per part de CS ha posat de rellevància problemes: s'han ampliat els supòsits contemplats donant al CS ampli marge per a definir les situacions; mesures de diferents objectius i finalitats; creixent confusió entre mesures coercitives en sentit propi (sanció) i OMP.*
 - *Falta de control del CS sobre desenvolupament accions militars per Estats autoritzats a emprar “tots els mitjans necessaris”; efectes negatius per a tercers Estats; conseqüències indesitjables per a població civil.*

D) Mesures punitives: la repressió dels crims internacionals

- DI actual: sancions de caràcter punitiu com a reacció més contundent davant les violacions particularment greus de les normes que protegeixen interessos fonamentals CI:
 - *Fallida figura de “crim internacional d'Estat”.*
 - *Reeixida repressió de “crims internacionals dels individus”.*
 - El seu ús per part de CS ha posat de rellevància problemes: s'han ampliat els supòsits contemplats donant al CS ampli marge per a definir les situacions; mesures de diferents objectius i finalitats; creixent confusió entre mesures coercitives en sentit propi (sanció) i OMP.
 - Falta de control del CS sobre desenvolupament accions militars per Estats autoritzats a emprar “tots els mitjans necessaris”; efectes negatius per a tercers Estats; conseqüències indesitjables per a població civil.

- **CRIM INTERNACIONAL D'ESTAT:** Treballs de codificació CDI responsabilitat de l'Estat per fets il·lícits van contemplar la possibilitat que determinades violacions particularment greus (per naturalesa normes com per proporcions violació), constituïren crim internacional d'Estat al qual correspondria responsabilitat agreujada.
 - *Ago: projecte d'articles sobre la responsabilitat internacional dels Estats CDI 1975 incloïa article 19 com a noció de crim internacional d'Estat (violació greu d'una obligació essencial per a la salvaguarda d'interessos fonamentals de la CI.*
- **CRIMS INTERNACIONALS DELS INDIVIDUS:** DI Clàssic progressiu reconeixement crims internacionals dels individus (pirateria, trànsit persones; segreste aeronaus...) com a delictes tipificats en convenis que els Estats havien d'incorporar per a repressió en dret intern. Posteriorment: repressió crims per Tribunals internacionals.

